

Klimat- och näringslivsdepartementet
Klimatenheten

kn.remissvar@regeringskansliet.se
Kopia: kn.kl@regeringskansliet.se

2025-10-06
LM2025/074565

Remissvar över betänkandet Bättre förutsättningar för klimatanpassningsåtgärder (SOU 2025:51)

Klimat- och näringslivsdepartementets dnr: KN2025/01049

Sammanfattning

Lantmäteriet bedömer att utredningen har föreslagit åtgärder som kan förbättra förutsättningarna för klimatanpassningsåtgärder. Att behövliga klimatanpassningsåtgärder vidtas är utifrån Lantmäteriets perspektiv av vikt för förrättningsverksamheten, bl.a. då det påverkar bedömningar av fastigheters lämplighet för sitt ändamål.

Lantmäteriet vill framför allt lyfta vikten av att den föreslagna ändringen i ledningsrättslagen genomförs. Ändringen innebär att diken och andra avloppsanordningar för bortledning av dagvatten som ingår i allmänna va-anläggningar ska anses som ledningar i ledningsrättslagens mening.

I arbetet med att bl.a. identifiera riskområden är Lantmäteriets geodata av central betydelse, och Lantmäteriet lyfter att en utveckling av Nationella Geodataplattformen kan underlätta såväl kommunernas som andra berörda myndigheters arbete.

Lantmäteriet har i övrigt kommenterat förslagen i de delar de bedöms ha någon inverkan på Lantmäteriets verksamhet. De föreslagna ändringarna i plan- och bygglagen har i många fall indirekt påverkan på Lantmäteriets verksamhet då de kan påverka genomförandet av detaljplaner och förrättningsverksamhet som hänger samman med dessa. Vidare ingår förslagen i det som Lantmäteriet ska verka för vid plansamråd och granskning av planförslag. I ett par fall lämnar Lantmäteriet även synpunkter i frågor som är gemensamma för alla myndigheter, det gäller frågor om statsstöd och sekretess. De förslag som inte har kommenterats alls bedöms inte ha någon påverkan på Lantmäteriets verksamhet.

Lantmäteriets synpunkter på förslagen

Åtgärder som klimatanpassar dagens lagstiftning (kap. 8)

KLIMATANPASSNINGÅTGÄRDER SOM SÄRSKILT SKÄL FÖR DISPENS FRÅN STRANDSKYDDET (8.1)

Lantmäteriet anser att det kan ifrågasättas huruvida det finns ett behov av detta tillägg i lagstiftningen, eftersom framför allt 7 kap. 18 e § p 5 och 6 miljöbalken torde kunna tillämpas i dessa fall. Dock kan det finnas fördelar med den ökade tydlighet som förslaget kommer att medföra för såväl enskilda som för prövande myndigheter. Ändringen kommer att ha inverkan på Lantmäteriets förrättningsverksamhet då den får bäring på den allmänna lämplighetsprövningen samt prövningen enligt 3 kap. 2 § andra stycket FBL.

Lantmäteriet tillstyrker förslaget.

ÖPPNA DAGVATTENANORDNINGAR SKA OMFATTAS AV LEDNINGSRÄTTSLAGEN (8.3)

Lantmäteriet bedömer att förslaget är väl motiverat och genomarbetat. Det finns ett stort behov av den föreslagna ändringen, och det är angeläget att den genomförs, i syfte att säkra kapaciteten i befintliga och kommande dagvattennät.

Lantmäteriet har även i andra sammanhang påpekat behovet av den nu föreslagna ändringen (se Lantmäteriets yttrande över SOU 2023:72).

En fråga är om behov av ytterligare möjlighet till ledningsrätt skulle kunna uppkomma till följd av klimatförändringar, som inte omfattats av det nu föreslagna tillägget i ledningsrättslagen. I så fall skulle en mer generell skrivning kunna övervägas, för att undvika ytterligare behov av lagändringar. Självfallet behöver dock lagens expropriativa karaktär beaktas.

Lantmäteriet tillstyrker förslaget.

DAGVATTENSYSTEMETS KAPACITET SKA REGLERAS I LAG (8.4)

Lantmäteriet bedömer, utifrån myndighetens förrättningsverksamhet, att förslaget kan komma att innebära ökad tydlighet och förutsebarhet.

Lantmäteriet instämmer i att valet av begreppet tioårsregn innebär att nödvändig flexibilitet för krav på utförande och kapacitet uppnås, eftersom det innefattar lokala förutsättningar och framtida klimatprognoser.

Lantmäteriet tillstyrker förslaget.

VA-HUVUDMANNEN SKA LÄMNA UPPGIFTER OM DAGVATTENSYSTEMETS KAPACITET (8.5)

I utredningen anges i denna del bl.a. att den föreslagna bestämmelsen inte avses vara sekretessbrytande, utan att en sedvanlig sekretessprövning ska göras vid varje utlämnande. Lantmäteriet föreslår att utredningens förslag i denna del kompletteras med att uppgiftsskyldigheten gäller med de begränsningar som framgår av offentlighets- och sekretesslagen, enligt samma systematik som gäller för bl.a. 10 § förvaltningslagen.

Lantmäteriet tillstyrker förslaget med synpunkter enligt ovan.

KOMMUNEN SKA I ÖVERSIKTSPLANEN REDOVISA VILKA KLIMATANPASSNINGSSÅTGÄRDER KOMMUNEN AVSER ATT INITIERA (8.6)

Lantmäteriet tillstyrker förslaget, då det underlättar myndighetens arbete att information och kommunernas bedömningar i dessa delar görs än mer tydliga och tillgängliga för både myndigheter och enskilda.

Här kan noteras att det finns ett pågående arbete med specifikation för översiktsplan för tillgängliggörande av informationsmängden via Nationella Geodataplattformen (NGP). Genom att standardisera datamängden med en nationell specifikation skapas förutsättningar för aktörer att kunna dela och utbyta geodata och arbeta på ett likartat sätt vilket skapar möjlighet att analysera, automatisera och effektivisera processer. Nationella specifikationer revideras fortlöpande av berörda myndigheter och organisationer för att möta samhällets behov. Lantmäteriet vill även betona vikten av geodata inklusive fastighetsinformation kopplat till frågor om markanvändning. Informationen behöver vara tillgänglig, uppdaterad och av god kvalitet för analys och som beslutsunderlag vid planering och införande av olika klimatanpassningsåtgärder enligt förslagen i utredningen.

MARKRESERVAT FÖR KLIMATANPASSNINGSSÅTGÄRDER SKA KUNNA INFÖRAS I EN DETALJPLAN (8.7)

Lantmäteriet konstaterar att förslaget i och för sig är i linje med övriga möjligheter till markreservat. Utredningen påtalar dock att det är olämpligt att förlägga markreservat inom kvartersmark för en- och tvåbostadshus på grund av möjligheten att uppföra lovfria åtgärder som inte behöver överensstämja med gällande plan. Risker är då att lovfria byggnader uppförs över mark som lagts ut som markreservat för klimatanpassningsanläggningar vilket kan försvåra eller omöjliggöra anläggandet/genomförandet. Den föreslagna möjligheten att bilda markreservat skiljer sig inte från befintliga möjligheter på denna punkt, vilket även konstateras i utredningen. Konsekvensen av detta kan dock bli att kommuner avstår från att planlägga kvartersmark för en- och tvåbostadshus på mark som i och för sig är lämplig för detta men där markreservat för klimatanpassningsåtgärd skulle krävas för att säkra användningen över tid. Enligt utredningen (sid 199) är avsikten att

markreservat bl.a. ska kunna användas för att säkerställa att kommunen någon gång i framtiden har möjlighet att anlägga ett översvämningsskydd på mark som enligt planen ska utgöra kvartersmark för exempelvis bostäder, men där marken såväl före som efter anläggandet av skyddet ska kunna användas som tomtmark. Enligt 9 kap. 8 § PBL finns det möjlighet för kommunen att i en detaljplan införa utökad lovplikt under vissa förutsättningar. I utredningen anges (avsnitt 12.2.2) att det finns anledning att överväga en utökning av kravet på bygglov till att omfatta även områden där risk för skador på den byggda miljön kan följa av översvämning, ras, skred och erosion som är klimatrelaterade, men att tid inte har funnits för att utveckla författningsförslag i den delen. Det framgår inte av utredningen om man specifikt har övervägt förslag om utökad lovplikt inom områden som omfattas av markreservat för klimatanpassningsanläggningar. En sådan bestämmelse skulle kunna medföra att kvartersmark för småhus kan läggas ut på vissa platser där t.ex. översvämningsskydd kan komma att behöva anläggas men där marken trots det bedöms lämplig som tomtmark.

Lantmäteriet tillstyrker förslaget med reservation för synpunkterna ovan.

MÖJLIGHETEN ATT VILLKORA BYGGLOV MED EN ANLÄGGNING FÖR KLIMATANPASSNING UTÖKAS (8.8)

Lantmäteriet tillstyrker förslaget, som bedöms vara ändamålsenligt utformat och som möjliggör klimatanpassningsanläggningar som inte är förlagda inom en specifik fastighet.

KOMMUNEN SKA ÄNDRA ELLER UPPHÄVA DETALJPLANER SOM MEDFÖR ALLTFÖR STORA RISKER (8.9)

Lantmäteriet vill framhålla att det ur förrättningssynpunkt är angeläget att planer som inte är ändamålsenliga och som innehåller olämpliga byggrätter åtgärdas. Lantmäteriet konstaterar dock att den nya bestämmelsen, enligt den föreslagna övergångsbestämmelsen, ska börja tillämpas sex år efter ikraftträdandet. Det framgår dock inte av den föreslagna lagtexten inom vilken tidsrymd behövliga planändringar/upphävanden ska vara genomförda. Detta medför att det blir otydligt vilka krav som ställs på kommunerna. Det är även oklart vad anledningen är att göra bestämmelsen tillämplig först sex år efter ikraftträdandet, när den inte innehåller någon skarp tidsgräns som kommunerna ska förhålla sig till. Lantmäteriet konstaterar även att den föreslagna bestämmelsen förefaller något avvikande från principen om kommunernas planmonopol.

Utöver detta vill Lantmäteriet påtala följande.

I avsnitt 13.5.3, Övriga förslag gällande åtgärder för att påskynda klimatanpassning (sid. 332), har utredningen beskrivit en metod för att lokalisera outnyttjade byggrätter inom riskområden för översvämning och skred genom visuell bedömning av flygbilder inom detaljplanelagda områden. I NGP kan producenter, det vill säga kommuner eller statliga

myndigheter, tillgängliggöra sina datamängder för konsumenter. Lantmäteriet samordnar och ansvarar för arbetet med NGP.

Detaljplaner återgivna i digitalt format är en av datamängderna i NGP. Främst är det detaljplaner framtagna efter den 1 januari 2022 som finns i plattformen men även äldre gällande digitaliserade detaljplaner kan laddas upp och tillgängliggöras nationellt. Det finns inget krav på att digitalisera äldre planer och tillgängliggöra dessa men flertalet kommuner väljer idag ändå att göra det. I dagsläget är inte datamängden komplett med alla gällande detaljplaner men andelen tillgängliga digitala detaljplaner över landet ökar successivt.

På sikt kommer NGP även att innehålla digitala översiktsplaner, i enlighet med nya bestämmelser i PBL från och med den 1 januari 2027. Genom att kombinera dessa datamängder inklusive byggnadsinformation och fastighetsområden torde det vara möjligt att i framtiden använda NGP för att lokalisera outnyttjade byggrätter i riskområden och följa utvecklingen av kommuners arbete med att ändra eller upphäva planer i enlighet med förslaget.

Lantmäteriet tillstyrker förslaget med ovan angivna synpunkter.

KOMMUNEN SKA TILLHANDAHÅLLA UNDERLAG NÄR EN FASTIGHETSÄGARE VILL GENOMFÖRA EN KLIMATANPASSNINGÅTGÄRD (8.10)

Lantmäteriet föreslår, liksom avseende förslaget om upplysningsskyldighet ang. dagvattenanläggnings kapacitet ovan, att utredningens förslag i denna del kompletteras med att uppgiftsskyldigheten gäller med de begränsningar som framgår av offentlighets- och sekretesslagen, enligt samma systematik som gäller för bl.a. 10 § förvaltningslagen. Lantmäteriet tillstyrker förslaget med denna synpunkt.

Havsnivåhöjningar (kap. 9)

RIKSINTRESSE FÖR ANLÄGGANDE AV KUSTSKYDD (9.2.4)

Utredningen föreslår en ny bestämmelse, 4 kap. 8 a § miljöbalken, som gör de områden regeringen beslutat om till riksintresse för anläggande av kustskydd. I andra stycket i den föreslagna bestämmelsen anges att exploateringsföretag och andra ingrepp i områdena får komma till stånd *endast om de inte försvårar uppförandet av ett kustskydd*. Denna formulering innebär ett starkare skydd jämfört med andra riksintressen. Att en åtgärd inte får försvåra utbyggnaden av kustskydd innebär i praktiken att det blir mycket svårt att utföra åtgärder i området överhuvudtaget, och en ”död hand” läggs över området. Sannolikt blir det till stor del fråga om utpekade områden i vatten, men även landområden kommer att pekats ut där kustskyddet fäster i land. I låglänta områden kan kustskyddet komma att förläggas en längre sträcka på land. Inrättandet av ett nytt riksintresse med den föreslagna formuleringen kan då komma att omfatta bebyggda områden

såväl inom som utom detaljplan. Lantmäteriet vill understryka vikten av att riksintresseområden för kustskydd inrättas med största noggrannhet och restriktivitet så att onödiga och oönskade begränsningar i markanvändningen inte uppkommer.

Lantmäteriet önskar även lyfta vikten av att samla alla riksintressen i NGP för ett standardiserat, enhetligt och samlat tillhandahållande i syfte att underlätta analyser och ställningstaganden.

Enligt avsnitt 9.2.3 "Att tydliggöra statens roll och prioriteringar i utbyggnaden av kustskydd – en beredningsprocess i två steg" lyfts behovet av underlagsdata för analys och beslut gällande utredningens förslag kring kustskydd. Lantmäteriet instämmer i utredningens konstaterande att det kommer att behövas medel för att ersätta Lantmäteriet med flera myndigheter för att ta fram underlag rörande förutsättningar för översvämnningar respektive förhållanden på land. Bland annat är behovet stort av aktuella och högupplösta flygbilder. Lantmäteriet har därför äskat medel i budgetunderlaget 2026-2028 för ökad insamling av flygbilder inom Lantmäteriets bildförsörjningsprogram. Lantmäteriet stödjer även Skogsstyrelsens framställan och äskanden avseende satsningen "Regeringsuppdraget om den skogliga laserskanningen". Det skulle resultera i bättre förutsättningar för en nationell höjdmodell som stödjer bland annat klimatanpassningsåtgärder. Det finns även stort behov av en kustzonskartering och Lantmäteriet ställer sig därmed bakom Sjöfartsverket och Sveriges Geologiska undersöknings förslag om en kustzonskartering, vilket skulle ge bättre beslutsunderlag gällande kustskydd. Dessa data bör även vara avgiftsfria för att komma till så stor användning och nytta som möjligt.

Lantmäteriet tillstyrker med dessa synpunkter förslaget.

SÄRSKILT OM ALLMÄNT VATTEN

Allmänt och enskilt vatten definieras i lag (1950:595) om gräns mot allmänt vattenområde. Vatten längre ut från strandlinjen än 300 m, så kallat allmänt vatten, ingår som huvudregel inte i fastighetsindelningen. Gränsen mot allmänt vattenområde är rörlig och förändras genom landhöjning etc. Det allmänna vattnet sträcker sig ut till territorialgränsen och ligger alltså helt inom Sveriges sjöterritorium. Förutom i havet finns allmänt vattenområde i de fyra största sjöarna. Lantmäteriet har tidigare i flera sammanhang påtalat behovet av utredning/överväganden beträffande allmänt vatten genomförs. I rapporten "Allmänt vatten – ett grumligt ämne" (LM 2012:1) konstateras att kustfastigheters gränser mot allmänt vatten långt ifrån alltid är tydliggjorda. Det saknas därmed i många fall fullständig information om fastigheters utsträckning i havet. Vidare framfördes i rapporten att varken staten, eller någon annan, är att betrakta som ägare till det allmänna vattenområdet och att det därför finns en del oklarheter beträffande statens rätt att disponera över området. I rapporten konstaterades att en tydligare lagstiftning kan vara

ett sätt att råda bot på oklarheterna oavsett om statens rätt konstrueras som en äganderätt eller som tydliga statliga befogenheter över området.

Lantmäteriet framförde därefter senast i remissyttrande över SOU 2024:89, ”Vindkraft i havet, En övergång till ett auktionssystem”, vikten av att ett helhetsgrepp tas avseende det allmänna vattnets rättsliga status. Detta då en mängd verksamheter finns i det allmänna vattenområdet idag samt att ytterligare kan tillkomma. Utöver sjöfart och fiske tillkommer energianläggningar av olika slag, samt de nu aktuella klimatanpassningsanläggningarna i form av kustskydd.

I Lantmäteriets remissyttrande över SOU 2023:72, ”En enklare hantering av vattenfrågor vid planläggning och byggande”, framfördes även behovet av ytterligare information i och med ökad aktivitet i vattenområden.

Lantmäteriet framförde att det är viktigt att goda informationsmängder och kända kunskapsunderlag finns tillgängliga, samt behovet av ett marint kadaster i Sverige. Ett marint kadaster skulle utgöra ett komplement till fastighetsregistret, samt omhänderta utestående frågeställningar från Havsgränsutredningen, SOU 2015:10. Detta skulle möjliggöra visualisering av gräns mellan enskilt och allmänt vattenområde samt dispositionsrätter på allmänt vattenområde. Dessa informationsmängder är viktiga för att underlätta för planering och byggande.

Lantmäteriet vidhåller, utifrån de nu aktuella förslagen gällande kustskydd, alltjämt synpunkterna ovan.

Förslag till lag om medfinansiering av kommunala klimatanpassningsåtgärder (kap. 10)

Lantmäteriet konstaterar inledningsvis att det av utredningsdirektiven framgått att föreslagna modeller inte ska inkludera staten som finansiär.

Den föreslagna modellen kan antas utgöra ett visst incitament för kommunerna att genomföra behövliga åtgärder för att skydda egendom mot klimatrelaterade risker. Lantmäteriet ser att genomförda klimatanpassningsåtgärder i många fall kommer möjliggöra att pågående markanvändning kan fortgå över tid, vilket även kan påverka och sannolikt underlätta lämplighetsbedömningarna vid lantmäteriförrättningar.

Lantmäteriet konstaterar att utredningen inte har belyst förslagets förenlighet med EU:s statsstödsregler. Idag finns flera former av statligt stöd och EU-stöd för klimatanpassningsåtgärder. För det fall att en klimatanpassningsåtgärd som finansieras av det allmänna gynnar en viss ekonomisk verksamhet på ett sådant sätt att konkurrensen snedvrids behöver stödet vara godkänt av EU-kommissionen eller omfattas av de befintliga undantagsreglerna. Utgångspunkten för den nya lagen får dock anses vara att kommunala klimatanpassningsåtgärder endast kan utföras i de fall de inte utgör ett otillåtet statsstöd.

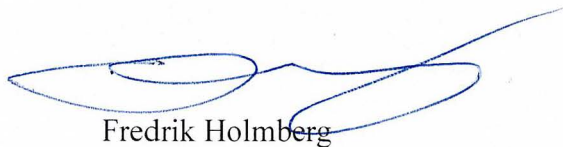
Lantmäteriet har i övrigt inga synpunkter på förslaget.

Beslutande

Lantmäteriets beslut i detta ärende har fattats av generaldirektören Fredrik Holmberg

I den slutliga handläggningen har ställföreträdande generaldirektör Anders Lundqvist, verksamhetsområdeschef Fastighetsbildning Arwid Dahlberg, enhetschef Fastighetsbildning Catharina Hökby, regional geodatasamordnare Anika Henriksson, regional geodatasamordnare Eva Ugglå, jurist Monica Nebelius Lünig och jurist Boel Persson (den sistnämnda föredragande) medverkat.

För Lantmäteriet

Fredrik Holmberg

OM PERSONUPPGIFTER

Läs hur Lantmäteriet hanterar dina personuppgifter på vår webbplats www.lantmateriet.se/personuppgifter, eller genom att kontakta kundcenter på 0771-63 63 63 eller kundcenter@lm.se.